

DOI 10.31558/2519-2949.2021.4.9

УДК 004.032.6:004.738.5

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5502-8367>

Павлюх М. В., Національний університет «Львівська політехніка»

МЕДІАКОМПЕТЕНТНІСТЬ ТА МЕДІАГРАМОТНІСТЬ ФАХІВЦЯ-МІЖНАРОДНИКА У КОНТЕКСТІ ЗАГРОЗ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

Проаналізовано важливі медіакомпетентності фахівців-міжнародників, які стикаються із викликами та загрозами у мережі Інтернет. З'ясовано базові дефініції медіапонять у сучасному глобалізованому світі, які важливі у професійній діяльності фахівців-міжнародників. Виокремлено головні загрози та виклики (індивідуальні) у мережі Інтернет. Доведено, що у сучасному світі фахівець-міжнародник повинен добре володіти інформаційно-комунікативними технологіями, щоб завдяки технологіям створювати якісний контент, а також критичним мисленням, щоб не піддаватися медіанасиллю, медіабрехні та медіаманіпуляціям. З'ясовано, що фахівець-міжнародник повинен боротися із фейками, дезінформацією, неправдивою інформацією та добре розпізнавати приховану маніпуляцію.

У дослідженні використано комплекс загальних і спеціальних методів: метод концептуального аналізу у визначенні базових характеристик медіапонять, зокрема медіакомпетентностей, якими повинні володіти фахівці-міжнародники, компаративний аналіз (у порівнянні звичайних навичок та медіакомпетентностей, якими повинні володіти студенти), функціональний аналіз (функції медіакомпетентностей, якими повинен володіти фахівець-міжнародник для успішної професійної діяльності).

Сучасна медіареальність створює нову освітню парадигму, у якій медіаграмотність, а поряд з тим, медіакомпетентності та медіаосвіта відіграють важливу роль і не припиняються протягом життя. Молоді фахівці-міжнародники повинні володіти, окрім професійних навичок, також медіакомпетентностями для створення якісного контенту. Окрім зазначених навичок та знань, фахівці-міжнародники повинні пам'ятати про загрози, з якими можна стикнутися у мережі Інтернет. Поряд з тим, студенту-міжнароднику потрібно пам'ятати, що покоління, яке називають «поколінням z» мають навички користування соціальними мережами без особливих труднощів, проте це не свідчить про глибокі знання, тому традиційна освіта і знання дуже потрібні для кар'єри студента-міжнародника.

Ключові слова: медіакомпетентність, медіаграмотність, безпека в мережі, нова медійна реальність.

Вступ. У глобалізованому світі для фахівця-міжнародника важливими у професійній освіті є: професійні навички, знання міжнародної ситуації, аналіз міжнародних конфліктів, а також володіння медіакомпетентностями та медіаграмотністю, потрібними для якісної професійної роботи. Сьогодні, фахівці-викладачі та фахівці-міжнародники не можуть обійтися без застосування інформаційно-комунікативних технологій, зокрема мережі Інтернет. Дедалі частіше викладачі та вчителі, готуючись до занять використовують матеріали, відео, статті з Інтернету. Студенти, готуючись до занять, аналогічно, використовують Інтернет як головне джерело інформації, а також інші інформаційно-комунікативні програми для створення медіаконтенту. Використовуючи нові медіаплатформи, включаючи соціальні мережі, молодий фахівець натикається на низку загроз у Мережі. Медіаімунітет та критичний аналіз контенту повинен допомогти молодій людині не стати жертвою маніпуляцій та брехні, які можуть поширюватися Мережею.

Постановка проблеми статті. Швидкий розвиток сучасних технологій, застосування мережових додатків та низький рівень розуміння загроз у інформаційній сфері, сприяє перегляду підходів щодо розуміння медіакомпетентності у контексті інформаційної безпеки. Сьогодні зростає кількість користувачів мережі Інтернет, створюються нові мережові сервіси та пристрої, що впливають на більшість сфер життя людини, створюються нові засоби для спрощення взаємодії між громадянином і владою, між батьками та дітьми, між вчителем та учнем. Із збільшенням кількості

засобів покращення взаємодії через мережу Інтернет, збільшується ризик пошкодження програмного забезпечення, викрадення персональних даних, нанесення моральної шкоди, у зв'язку з низькою компетентністю користувачів у сфері інформаційної безпеки. В таких умовах зростає потреба у розуміння терміну медіакомпетентність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему формування медіакомпетентності, використання інформаційних сервісів та мережевих пристроїв, технології інформаційного захисту користувачів, досліджували низка зарубіжних та українських науковців. Зокрема, А. Мороз, досліджує вплив медіаконтенту в Інтернет просторі, серед підлітків, які є найактивнішими користувачами мережі Інтернет [9]. Проблему формування медіакомпетентності серед педагогів, в умовах інформаційного суспільства досліджують В. Іванов, Т. Іванова, О. Волошенюк [5]. Проблематикою використання безпечного середовища в мережі Інтернет, через усвідомлене формування медіакомпетентності, можна простежити у працях П. Андронатія [1], О. Молчанова [11], М. Ричкуна [5].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Сьогодні в інформаційному просторі для опису поняття медіакомпетентність використовують близькі за значенням терміни, такі як: медіаграмотність, медіаосвіта, цифрова грамотність та цифрова компетентність. Потрібно розглянути та проаналізувати різницю між цими поняттями.

Формулювання цілей статті. Метою цієї статті є систематизація та аналіз вітчизняних і зарубіжних праць у сфері інформаційної безпеки у мережі Інтернет для визначення підходів щодо трактування терміну «медіакомпетентність» та «медіаграмотність».

Виклад основного матеріалу. Термін «медіакомпетентність» містить у собі поняття «компетентність» як «наявність у суб'єкта сукупності взаємопов'язаних особистісних якостей, а саме знань, умінь та навичок» [6]. На думку Л. Петухової, компетентність – це готовність особистості до впровадження системи умінь, навичок, знань, вміння розв'язувати завдання у певних умовах та відповідати за свої дії [12]. О. Спірін виокремлює цифрову компетентність як здатність людини застосовувати інформаційні технології задля оволодіння інформацією з метою задоволення власних та суспільних потреб [13].

А. Мороз зазначає, що каналами та інструментами, що використовуються для зберігання, передачі та подання інформації і даних є медіа. Він виокремлює директ-медіа, тобто засоби прямої комунікації із користувачем інформації та загальні мас-медіа, що є засобами масової комунікації, які отримуються великою кількістю потенційних споживачів [9, с. 18].

Розгляд терміну медіакомпетентність тісно пов'язаний із поняттям медіаграмотність. В. Іванов [5, с. 97] розглядає медіаграмотність як вміння критично аналізувати інформацію, знаходити в ній пропаганду, цензуру, односторонність викладу; свідомо сприймати та тлумачити її; вміти відділяти реальні факти від віртуальної симуляції; розуміти структурні елементи, які впливають на неї.

Сьогодні актуальність медіаграмотності зростає, адже як зазначають у Л. Мастерман та Дж. Поттер [6], кожне суспільство перенасичується новими засобами масової інформації, тому збільшується ідеологічний тиск на свідомість аудиторії. Медіа проникають у демократичні процеси; збільшується значення візуальної комунікації й інформації загалом у всіх сферах; посилюються процеси приватизації національної та міжнародної інформації.

Дж. Поттер виділяє три компоненти з яких складається медіакомпетентність: досвід, активне застосування умінь у сфері медіа, готовність до самоосвіти. Дж. Берен виокремлює низку умінь які необхідні для медіакомпетентності особистості: змога докладати зусилля задля розуміння медіатексту та фільтрації «шуму»; розуміти можливий вплив медіатекстів; здатність розпізнавати емоційну реакцію на медіатексти; здатність визначити жанр медіатекстів; критично міркувати, незалежно від того наскільки авторитетні джерела медіа текстів; розуміти специфіку та вплив різних медіатекстів, незалежно від їхньої складності [6].

Отже, медіакомпетентність – це розуміння фахівцем-міжнародником економічного, соціокультурного, політичного контексту функціонування медіа, здатність взаємодіяти з медіапростором, розуміння видів медіа та їхній вплив на суспільство та особистість.

У науковій статті дослідники К. Шворак та І. Карпіку [15, с. 10], у зведеній таблиці подають чіткі дефініції медіапонять, які сьогодні використовуються фахівцями-міжнародниками дедалі частіше [15, с. 11]:

- медіагігієни як захисного механізму і системи заходів задля профілактики запобігання негативного впливу нових медіаплатформ на здоров'я людини;
- медіаграмотності як сукупності знань та складного аналізу функціонування нових медій;
- медіазалежності як розладу нервової системи у зловживанні нових медій;

- медіаімунітету як системи засобів для звільнення від негативного впливу на людину нових медій;
- медіакомпетентності як здатності до створення нових компонентів медіа у сучасному глобалізованому світі;
- медіакультури особистості як здатності адекватно і ефективно взаємодіяти із сучасними медіа та ін.

Для ефективного використання фахівцями-міжнародниками медіапонять, тобто ефективно взаємодіяти з сучасними медіа, творити медіатексти та медіаконтенти, потрібне критичне мислення. Про це стверджує Н. Лашук [8, с. 38] у своєму дослідженні медіакомпетентностей майбутніх фахівців-міжнародників. Будь-яка інформація з медіаплатформ повинна критично осмислюватися та аналізуватися, щоб уникнути молодими фахівцями медіабрехні та медіаманіпуляцій. Про розвиток медіакомпетентностей фахівців-педагогів аналізує О. Журба [3, с. 199], яка переконана, що фахівець-педагог повинен володіти сучасними інформаційно-комунікативними засобами на високому рівні.

На думку І. Ладики, фахівець-міжнародник повинен застосовувати критичне мислення до всього медіатексту, який її оточує. Дослідниця стверджує, що «медіаграмотна людина, якщо бачить сумнівну інформацію, намагається її перевірити. Це людина, яка не просто пливе за інформаційною течією, а критично сприймає цей потік. Інформація уже позбавлена ореолу святості чи таємничості, як це було у радянський період, коли відомостей бракувало. Зараз повідомлень та новин – надлишок. Контент творить кожен, хто хоче його творити. Інформації стало багато, тому гостро постала проблема її аналізу та критичного сприйняття, щоб відсіяти неправду» [7, с. 37].

Дослідниця Г. Гінкул [2, с. 10] вважає, що у контексті розвитку інформаційного суспільства, формується сучасна парадигма освіти, у якій належне місце відводиться медіаосвіті та медіаграмотності цифрового суспільства. У цифровому суспільстві важливими залишаються набуті фахівцями-міжнародниками медіакомпетентності, про які згадано вище.

У новому цифровому суспільстві [4, с. 22] фахівець-міжнародник може формувати медіасередовище або критично осмислювати те медіасередовище, в якому знаходиться. Оскільки мережа Інтернет залишається найбільш популярним каналом до використання інформаційно-комунікативних засобів, тому інформаційна безпека важлива для будь-якої людини, особливо для фахівців-міжнародників.

Отже, інформаційна безпека – це практика запобігання несанкціонованого доступу, використання, розкриття, модифікації, перевірки, запису або знищення інформації. Які ж загрози мережі Інтернет чекають на фахівця-міжнародника? Проаналізуємо детальніше.

Некомпетентне розуміння медіасередовища може призвести до викрадення або використання у корисливих цілях деяких персональних даних шахраями, через мережу Інтернет. Національний інститут стандартів і технологій США виокремлює наступні персональні дані, які найчастіше викрадають через мережу: прізвище, ім'я, по батькові, адреса проживання, електронна пошта, ПІН, серія та номер паспорта, водійське посвідчення, номер кредитної картки, номер телефону та інші.

Крім ризиків викрадення персональних даних, існують також інші ризики медіасередовища, такі як: нерозуміння реального життя через постійне перебування у віртуальному світі; формування хибних і викривлених життєвих цінностей та настанов; неконтрольоване поширення насильства і жорстокості призводить до формування невідповідних моральних якостей та естетичних смаків молодого покоління; цькування через мережу; запозичення невідповідних моделей поведінки; ігри, які становлять небезпеку життю людини, тощо.

Оскільки загрози у мережі Інтернет важливі для фахівця-міжнародника тож подамо кілька практичних рекомендацій задля збереження інформаційної безпеки:

- Важливо перевіряти отриману інформацію з різних джерел і не запевняти себе в тому, що одна інформація достовірніша за іншу.
- Не слід оточувати себе одноманітною інформацією, адже це спотворює сприйняття реальності. Інформація з різних джерел може не сподобатись. Часто певні меседжі в мережі Інтернет вигідні їхнім власникам і не відображають реальної картини, тому фахівцям-міжнародникам потрібна медіаграмотність для розуміння позицій сторін конфлікту та поглядів різних людей.

Увага та розуміння мережі Інтернет користувачем відіграє основну роль у безпечному використанні персональних даних. Застосування наступної низки засобів захисту в мережі Інтернет реалізує розуміння медіакомпетентності особистості:

Не використовувати громадські точки доступу мережі Інтернет, тобто Wi-Fi. Громадські точки доступу не завжди захищені паролем, та часто вимагають надати свою електронну пошту для

підключення. Це дає можливість хакерам створити мережу-двійник для перехоплення персональних даних користувача, або може з'явитися нав'язлива реклама чи небезпечні додатки.

Використання складних паролів для електронної пошти, соціальних мереж, банківських карт. В першу чергу, слід вигадати складний пароль мінімум з восьми символів, із урахуванням реєстру, також слід увімкнути двофазну авторизацію через телефон або додаток.

При користуванні мережею Інтернет через браузер, слід стежити за веб-протоколами. Браузер має використовувати протокол HTTPS замість HTTP.

Не оприлюднювати у соціальних мережах такі дані, як: номер телефону, фото кредитних карток, ідентифікаційних карток, дата народження, тощо.

При користуванні комп'ютером варто застосовувати фаєрвол. Фаєрвол, або так званий мережевий екран – це назва програмних або апаратних бар'єрів для захисту комп'ютерів.

Результати та висновки. Важливою передумовою формування медіаграмотності та медіакомпетентності є готовність свідомо застосовувати фахівцем-міжнародником низки умінь та навичок, критично аналізувати інформацію, та застосовувати засоби захисту в мережі Інтернет. Отже, медіакомпетентність і медіаграмотність є поняттями багатоплановими, які залежать від багатьох факторів. Фахівець-міжнародник повинен розвивати у собі медіакомпетентність, медіаторчість для успішного застосування у своїй професійній діяльності.

Бібліографічний список:

1. Андронатів Р. Комп'ютерні технології в освітніх вимірюваннях. Кропивницький: Видавництво Лисенко. 2011. 144 с.
2. Гнікуль Н. Медіаосвіта у контексті філософії освіти XXI століття. *Збірник статей п'ятої міжнарод. наук.-методич. конф. «Практична медіа грамотність: міжнародний досвід та українські перспективи»*. Київ. 2017. С. 8–11.
3. Журба О. Розвиток медіакомпетентностей педагогів в умовах реалізації концепції нової української школи. *Інноваційна педагогіка*. Вип. 14. Т. 2. С. 197–200.
4. Зоря Й. Нова грамотність у цифровому суспільстві. *Збірник статей п'ятої міжнарод. наук.-методич. конф. «Практична медіаграмотність: міжнародний досвід та українські перспективи»*. Київ. 2017. С. 20–25.
5. Іванов В. Медіакомпетентність та медіа грамотність як основні компетентності сучасного педагога. *Інформаційне суспільство: науковий журнал*. Вип. 20. С. 96–99.
6. Ключові компетентності для навчання впродовж життя. 2018. Цифрова компетентність. URL: dystosvita.blogspot.com/2018/01/2018.html?m=1 (дата звернення: 21.09.2021).
7. Ладика І. Медіаграмотність як сучасна потреба інформаційного суспільства. *Збірник статей шостої міжнарод. наук.-методич. конф. «Практична медіаграмотність: міжнародний досвід та українські перспективи»*. Київ. 2018. С. 35–39.
8. Лашук Н. Критичне мислення у процесі формування медіа компетентності майбутніх фахівців. *Збірник статей п'ятої міжнарод. наук.-методич. конф. «Практична медіаграмотність: міжнародний досвід та українські перспективи»*. Київ. 2017. С. 37–44.
9. Медіакомпетентність на допомогу сучасному підлітку: методичні рекомендації / укл. А.О. Мороз. Миколаїв, 2019. 29 с.
10. Медіаосвіта та медіаграмотність: підруч. Київ: Центр вільної преси, 2012. 352 с.
11. Мольчанова О. Інтеграція інформаційних технологій в системах віддаленого контролю знань у вузах веденою інформаційною системою. *Системи обробки інформації*. Вип. 3, Т. 1. С. 179–185.
12. Петухова Л. Теоретико-методичні засади формування інформаційних компетентностей майбутніх учителів початкових класів: автор. докт. дис. пед. н. URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/869/1/Petukhova.aref.pdf>. (дата звернення: 22.09.2021).
13. Спірін О. Інформаційно-комунікаційні та інформативні компетентності як компоненти системи професійно-спеціалізованих компетентностей вчителя інформатики. *Інформаційні технології і засоби навчання*. № 5. (13). URL: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/download/183/169> (дата звернення: 22.09.2021).
14. Читач 3.0. Формування медіаграмотності та медіакомпетентності молоді особистості / укл. М. Ричкун. Тернопіль, 2017. 43 с.
15. Шворак К., Карпик І. Медіакомпетентність та медіаграмотність базові компетентності педагога НУШ. *Молодий вчений*. 2018. № 12.1 (64.1). С. 9–12.

References:

1. Andronatiy, P. (2011). *Komp'yuterni tekhnolohiyi v osvityakh vymyruvannyakh*. Kropyvnickii : Vydavets' Lysenko V.F. 144 s.
2. Hinkul, H. (2017). Mediaosvita u konteksti filosofiyi osvity XXI stolittya. *Zbirnyk statey Pyatoyi mizhnarodnoyi naukovo-metodychnoyi konferentsiyi «Praktychna mediahramotnist': mizhnarodnyy dosvid ta ukrayins'ki perspektivy»*. Kyiv. : Tsentr Vil'noyi Presy, Akademiya ukrayins'koyi presy. S. 8–11.
3. Zhurba, O. (2019). Rozvytok mediakompetentnosti pedahohiv v umovakh realizatsiyi kontseptsiyi novoyi ukrayins'koyi shkoly. *Innovatsiyna pedahohika*. Vyp. 14. T. 2. S. 197–200.

4. Zorya, Y. (2017). Nova hramotnist' u tsyfrovomu suspil'stvi. *Zbirnyk statey Pyatoyi mizhnarodnoyi naukovo-metodychnoyi konferentsiyi «Praktychna mediahramotnist': mizhnarodnyy dosvid ta ukrayins'ki perspektvy»*. Kyiv. : Tsentr Vil'noyi Presy, Akademiya ukrayins'koyi presy. S. 20–25.
5. Ivanov, V. (2014). Mediakompetentnist' ta mediahramotnist' yak osnovni komponentnosti suchasnoho pedahoha. *Informatsiynе suspil'stvo: naukovyy zhurnal*. Vyp. 20. S. 96–99.
6. Klyuchovi kompetentnosti dlya navchannya vprodovzh zhyttya. 2018. *Tsyfrova kompetentnist'*. Available at: dystosvita.blogspot.com/2018/01/2018.html?m=1.
7. Ladyka, I. (2018). Mediahramotnist' yak suchasna potreba informatsiynoho suspil'stva. *Zbirnyk statey Shostoyi mizhnarodnoyi naukovo-metodychnoyi konferentsiyi «Praktychna mediahramotnist': mizhnarodnyy dosvid ta ukrayins'ki perspektvy»*. Kyiv. S. 35–39.
8. Lashuk, N. (2017). Krytychne myslennya u protsesi formuvannya mediakompetentnosti maybutnikh fakhivtsiv. *Zbirnyk statey Pyatoyi mizhnarodnoyi naukovo-metodychnoyi konferentsiyi «Praktychna mediahramotnist': mizhnarodnyy dosvid ta ukrayins'ki perspektvy»*. Kyiv. : Tsentr Vil'noyi Presy, Akademiya ukrayins'koyi presy. S. 37–44.
9. Mediakompetentnist' na dopomohu suchasnomu pidlitku: metodychni rekomendatsiyi / uklad. A.O. Moroz. Mykolayiv, 2019. 29 s.
10. Mediaosvita ta mediahramotnist': pidruch. Kyiv: Tsentr vil'noyi presy, 2012. 352 s.
11. Molchanova, O. (2012). Integratsiya informatsionnykh tekhnologiy v sistemakh udalennogo kontrolya znaniy v vuzakh v yedynuyu informatsionnyu sistem. *Sistemy obrobki informatsii*. Vyp. 3, T. 1. S. 179–185.
12. Pyetukhova, L. Teoretyko-metodychni zasady formuvannya informatyvnykh kompetentnostey maybutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv: avtoref. dokt. dys. ped. nauk. Available at: <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/869/1/Petukhova.aref.pdf>.
13. Spirin, O. (2009). Informatsiyno-komunikatsiyni ta informatyvni kompetentnosti yak komponenty systemy profesiyno-spetsializovanykh kompetentnostey vchytelya informatyky. *Informatsiyni tekhnolohiyi i zasoby navchannya*. №5 (13). Available at: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/download/183/169>.
14. Chytach 3.0. Formuvannya mediahramotnosti ta mediakompetentnosti molodoyi osobystosti / uklad. M. Rychkun. Ternopil', 2017. 43 s.
15. Shvorak, K., Karpik, I. (2018). Mediakompetentnist' ta mediahramotnist' – bazovi kompetentnosti pedahoha NUSH. *Molodyy vchenyy*. № 12.1 (64.1). S. 9–12.

Pavlyuh M. V. Mediacompetence and medialiteracy of an international specialist in the context of threats on the Internet

Important media competencies of international specialists who face challenges and threats on the Internet are analyzed. The basic definitions of media concepts in the modern globalized world, which are important in the professional activity of international specialists, are clarified. The main threats and challenges (individual) on the Internet are highlighted. It has been proven that in today's world, an international specialist must have a good command of information and communication technologies in order to create quality content thanks to technology, as well as critical thinking, not to succumb to media violence, media lies and media manipulation. It turned out that the international specialist must fight against fakes, misinformation, false information and well-recognized covert manipulation.

The study used a set of general and special methods: the method of conceptual analysis in determining the basic characteristics of media concepts, including media competencies that international specialists should have, comparative analysis (comparing common skills and media competencies that students should have), functional analysis (media competencies, which must be possessed by an international specialist for successful professional activity).

Modern media reality creates a new educational paradigm in which media literacy, and at the same time, media competence and media education play an important role and do not stop during life. In addition to their professional skills, young international professionals must also have the media competencies to create quality content. In addition to these skills and knowledge, international professionals need to be aware of the threats that can be encountered on the Internet. At the same time, an international student needs to remember that the generation called «generation z» has the skills to use social networks without much difficulty, but this does not indicate deep knowledge, so traditional education and knowledge are very necessary for a student's career. -international.

Keywords: media competence, media literacy, network security, new media reality.